

Centrum základního výzkumu školního vzdělávání Zpráva o řešení projektu LC 06046 v roce 2011

Díky rozhodnutí MŠMT, zadavatele projektu, byl získán jeden rok navíc, kdy v prodloužené fázi projektu pokračovaly výzkumy školního vzdělávání v rámci dosavadní spolupráce dvou řešitelských pracovišť, Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Institutu výzkumu školního vzdělávání Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Prodloužení umožnilo navázat na dosavadní řešení dílčích cílů a koncentrovat se na jeden z klíčových problémů školního vzdělávání v období povinné školní docházky. **Výzkum umožnil hlubší průnik do poznání fungování modelu české základní školy** ve struktuře vzdělávacího systému, v němž byl znovuzaveden selektivní princip **na přechodu z primárního do nižšího sekundárního stupně**. Tento reálně existující problém nebyl u nás dosud komplexně zkoumán, avšak v předchozích výzkumech Centra se doslova „vynořoval“ jako jeden ze závažných, pro reálné fungování základních škol relevantních, problémů, zejména manažerských, a kurikulárních, tížících učitele i žáky na přechodu z 1. na 2. stupeň.

1 Postup řešení

Na počátku roku 2011 byl vypracován teoretický rámec řešení a specifikována struktura faktorů, které přechod mezi oběma stupni determinují a výrazně ovlivňují. Jako hlavní výstup byla naplánována kolektivní monografie.

Byla provedena **historická analýza** vývoje obou stupňů a jejich vzájemných vztahů od zavedení všeobecně vzdělávací povinnosti do současnosti v českém kontextu. Analyzovány byly jednak primární prameny, zvl. školské zákony, programy a stanoviska politických, odborných a učitelských skupin, jednak byly analyzovány sekundární zdroje, odborná reflexe a analýzy experimentálního ověřování alternativních modelů.

Dále byla provedena **srovnávací analýza** organizačního řešení školního vzdělávání na primárním a nižším sekundárním stupni a identifikovány **facilitační strategie přechodu** na základě analýzy 37 vzdělávacích systémů ve 27 zemích EU. Indikátory komparace byla délka povinného vzdělávání, institucionální řešení, délka obou stupňů, věk počátku a ukončení povinného vzdělávání, věk tranzice, charakter 2. stupně (selektivní x komprehenzivní) a typologie přechodů. **Zvláštní pozornost byla vě-**

122 nována přechodům v selektivních systémech. Využity byly primární a sekundární zdroje dat, zejména mezinárodní a národní statistiky, informace o proudech vzdělávání a podílech žáků v nich a expertní zahraniční studie.

Další analýzy byly zaměřeny na **komparaci kurikulárních projektů**.

V březnu se uskutečnil celodenní odborný seminář na řešitelském pracovišti v Brně. Syntetizoval a diskutoval teoretický rámec organizačního řešení základního vzdělávání na základě identifikace klíčových mezníků vývoje v českém prostředí a kritérií dle mezinárodní komparace. Formuloval klíčové otázky výzkumu, hypotézy pro nový sběr dat a následnou analýzu s cílem využít sekundárně data z předchozího výzkumu Centra a doplnit je o další k identifikaci shod a rozdílů v pojetí kurikula, výuky a podmínek učení na obou stupních základní školy. Finalizována byla pojmová struktura, metodologie a postup empirického výzkumu, koncepce a struktura kolektivního výstupu včetně autorství kapitol výstupní monografie. Následně byly vypracovány anotace jednotlivých kapitol a vzájemné průniky dílčích výzkumných šetření. Semináře se zúčastnili řešitelé obou zúčastněných pracovišť, doktorandi a pozvaní odborníci.

Empirický výzkum realizovaný v prvním pololetí roku 2011 navázal na teoretické rozpracování klíčových konceptů pro analýzu kurikulárních dokumentů (kontinuita, gradace, profese, konzistence), sociálního prostředí (fyzické prostředí, klima školy). Specifikovány byly obecně didaktické koncepty (organizační formy, fáze výuky, prostředky výuky a další) jako výchozí pro analýzu procesu výuky. Empirická data byla sbírána kvantitativními i kvalitativními metodami v prostředí úplných základních škol (tj. základních škol se všemi ročníky).

Soubor metod tvořily obsahové analýzy vybraných tematických celků z matematiky (zlomky), českého jazyka (čtení), zeměpisu (geografie regionů); dotazníky (dotazník klimatu školy), žákovské fotografování v prostředí školy s následným dotazováním, videozáznamy vyučovacích hodin anglického jazyka a fyziky. Bylo pořízeno 20 nových videozáznamů z výuky na 1. stupni s transkripcemi, kódovaných v programu Ideograf, 825 dotazníků klimatu zpracovaných pomocí statistického softwaru SPSS, 248 participačních fotografií interpretovaných kvantitativně, zpracovány byly záznamy následných rozhovorů se žáky.

V oblasti kurikula byl rozpracován **koncept kontinuity kurikula** pro potřeby obsahové analýzy kurikulárních dokumentů a identifikovány některé faktory, které mohou podporovat kontinuitu kurikula 1. a 2. stupně ZŠ v kurikulárních dokumentech a ve výuce.

Analýza vybraných očekávaných výstupů v RVP ZV naznačila, že požadavek kontinuity kurikula 1. a 2. stupně ZŠ je zde naplněn pouze v omezené míře. Mimo jiné bylo poukázáno na odlišný charakter očekávaných výstupů na obou stupních vzdělávání. V případě 1. stupně ZŠ je možné konstatovat, že tvůrci kurikula více vycházeli z psychodidaktických přístupů a kladli důraz především na obecnější dovednosti, postoje a hodnoty. Na 2. stupni ZŠ byly mnohem více akcentovány ontodidaktické přístupy, které ve větší míře respektují poznatkovou strukturu vyučovacích předmětů, resp. jim příslušných oborů.

Kontinuita realizovaného kurikula je výrazně více **determinována pojetím kurikula, kterým disponují jednotliví učitelé**, než obsahem kurikulárních dokumentů.

Přesto není možné vliv projektovaného kurikula bagatelizovat, neboť kurikulární dokumenty by měly alespoň rámcově definovat výkon, který je od žáků v určité fázi vzdělávání očekáván a který se v dalších fázích vzdělávání bude v souladu s požadavkem kontinuity kurikula dále rozvíjet.

Vyvinuté metodologické přístupy je možné využít napříč jednotlivými obory školního vzdělávání a v neposlední řadě také pro historicko-srovnávací analýzy kurikula. V tomto ohledu se nám jeví jako užitečné reflektovat také další výzkumné přístupy, které mají potenciál na kvalitativní úrovni přispívat k hlubší metodologické a konceptuální rozpracovanosti kurikulárních studií.

Provedené **analýzy reálné výuky** se zaměřovaly na příležitosti k učení na 1. a 2. stupni. Výsledky analýz ukazují na nepřítomnost jasných, snadno operacionalizovatelných rozdílů mezi výukou na 1. a 2. stupni základní školy, alespoň ve sledovaných aspektech (veřejná verbální komunikace, organizační formy výuky, fáze výuky, využívání didaktických prostředků) a obsahových oblastech (přírodní vědy, anglický jazyk).

Rozdíl mezi 1. a 2. stupněm základní školy byl například pozorován v charakteristikách jako průměrný celkový počet slov ve veřejné komunikaci, průměrný počet slov učitele ve veřejné komunikaci či průměrný počet slov žáků ve veřejné komunikaci (na 2. stupni nižší hodnoty oproti 1. stupni). Interpretujeme jej jako **přesun akcentu z verbálního uchopování učiva** (často v komunikaci učitele s celou třídou) **k uchopování činnostnímu** (často v komunikaci mezi žáky během skupinové práce). Tyto rozdíly však jsou **velmi malé** a mohou být do jisté míry důsledkem přirozené variability uvnitř tak komplexního jevu, jako je výuka ve třídě.

S poznatků o komunikaci ve třídě souvisejí zjištění týkající se organizačních forem výuky. Na 2. stupni bylo oproti 1. stupni pozorováno „**mírné posílení orientace na žáka**“, které se projevilo mírným oslabením forem jako výklad učitele či rozhovor se třídou a zároveň mírným posílením forem jako práce ve dvojicích či práce ve skupinách. Ani z hlediska časového zastoupení fází výuky nebyly mezi analyzovanou výukou na 1. a 2. stupni základní školy shledány významné rozdíly. V oblasti přírodních věd bylo na 2. stupni ve srovnání s 1. stupněm pozorováno mírné snížení důrazu na opakování učiva a mírné posílení zprostředkování nového učiva, zkoušení a kontrolování domácích úkolů. Tyto změny přičítáme nárůstu kvantity i komplexity učebního obsahu mezi kurikulem 1. a 2. stupně.

Analýzy klimatu ukázaly rozdíly ve vnímání sociálního prostředí školy mezi žáky 1. a 2. stupně zkoumaných základních škol. Žáci 1. stupně vnímali školní život průměrně pozitivněji celkově i v jednotlivých oblastech, kromě začlenění do vrstevnických skupin, které hodnotili bez statisticky významných rozdílů. V průměru se také ukazuje, že čím nižší byl ročník školy, tím lépe žáci školní život podle svých výpovědí vnímali. Zajímavé je, že pořadí jednotlivých hodnocených oblastí sociálního prostředí školy je shodné na 1. i 2. stupni. Pouze jsou jednotlivé dimenze hodnoceny žáky 2. stupně průměrně hůře (kromě začlenění ve vrstevnických skupinách). Nejlépe je ze zkoumaných aspektů hodnoceno **začlenění ve vrstevnických skupinách**, poté **vztahy učitele a žáka**, poté formování (podpora) identity, pak školní status a nejhůře celková spokojenost s příležitostmi a úspěchem. Tři nejlépe

124 a nejhůře hodnocené položky dotazníku jsou na 1. i 2. stupni shodné. Nejlépe žáci hodnotí zábavu o přestávkách a těšení se na přestávku, povídání se spolužáky, což koresponduje s výše zmíněnými výsledky a ukazuje na v průměru pozitivní začlenění do vrstevnických skupin. Nejhůře je hodnocen pocit vlastní důležitosti ve škole. Žáci do školy chodí průměrně spíše neradi. Mají také pocit, že učitelé některé žáky upřednostňují.

V průběhu prvního pololetí byl také připraven a realizován sběr dat v kvalitativním výzkumu zaměřeném na hlubší analýzu přechodu mezi oběma vzdělávacími stupni. Metody sběru dat zahrnovaly řízené polostrukturované hloubkové individuální rozhovory s učiteli 1. a 2. stupně ZŠ, ohniskové skupiny ředitelů základních škol a skupinové rozhovory (tzv. triády) se žáky 5. a 6. tříd ZŠ. V další fázi bylo provedeno zpracování nově získaných dat, tj. prepisy nahrávek individuálních a skupinových rozhovorů pomocí transkripční konvence, dále byla provedena analýza s využitím softwaru Max QDA a Atlas Ti. Následné interpretace byly zpracovány do podkladových studií a referátů na konferencích ČAPV, ECER a dalších.

V září řešitelský tým uspořádal symposium „Jedna škola – dva světy? Úskalí přechodu žáků z prvního na druhý stupeň základní školy“ (In Smíšený design v pedagogickém výzkumu. Sborník anotací příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 44–46. ISBN 978-80-210-5553-7).

Symposium prezentovalo v úvodu teoretický rámec a design výzkumu. Příspěvky zařazené do symposia diskutovaly vybrané výzkumné nálezy dokládající komplex aspektů a faktory ovlivňující přechod mezi oběma stupni ZŠ. Konceptualizovaly problémy tranzice; v první části symposia byla charakterizována specifika učitelských sborů, ve druhé vnímání prostředí a klimatu školy žáky, ve třetí interpretace pohledů žáků na tranzici z 1. na 2. stupeň.

Dalším významným výstupem řešení projektu bylo uspořádání společného odborného semináře Centra. Seminář byl realizován 24. 11. 2011 v aule Pedagogické fakulty UK v Praze pod názvem „Dva světy základní školy a přechod mezi nimi“. Na semináři vystoupili řešitelé z obou partnerských pracovišť Centra a doktorandi. Seminář prezentoval výsledky řešení, zejména nová zjištění získaná v roce 2011 kvalitativními i kvantitativními metodami. Zdůrazněny byly zejména faktory kurikulární, příležitosti žáků k učení a charakteristiky sociálního prostředí na obou stupních. Zvláštní pozornost byla zaměřena na fenomén přechodu mezi oběma stupni z pohledu žáků.

Semináře se zúčastnili pozvaní odborníci, výzkumní pracovníci, pracovníci ČŠI, učitelé fakulty a studenti učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů. Ohlas na seminář získal publicitu také v učitelském tisku (srov. Jana Hrubá: Přechod z 1. na 2. stupeň. www.ucitelske-listy.cz/2011/12).

Ve 2. pololetí se soustředily aktivity řešitelského týmu především na vypracování hlavního výstupu. Kolektivní monografie byla zpracována nejprve v pracovní verzi, draft byl podroben internímu posouzení a připomínkám. Dopracování a příprava textu probíhaly v poslední fázi řešení, finalizace po externím posouzení dvěma re-

centzenty. Monografie obsahuje 12 kapitol, které prezentují výsledky výzkumu prodlouženého projektu s návazností na jeho předchozí řešení. V závěrečné 13. kapitole se diskutují výsledky a možnosti facilitace přechodu žáků z 1. na 2. stupeň školního vzdělávání. Text publikace byl předán do Nakladatelství Karolinum (viz Walterová, E. a kolektiv. Dva světy základní školy? Úskalí přechodu z 1. na druhý stupeň. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2043-5).

2 Akivity navazující na dílčí cíle

I když byly v roce 2010 ukončeny výzkumné aktivity a prezentovány výstupy předchozího řešení 7 dílčích cílů Centra, v prodlouženém roce řešení na tyto výstupy navazovaly publikace řešitelů a referáty na konferencích. Dílčí cíl 1: Greger, D. Dvacet let českého školství optikou teorií změny vzdělávání v post-socialistických zemích. *Orbis scholae*, 2011. roč. 5, č. 1, s. 9–22. ISSN 1802-4637. Dílčí cíl 2: Ježková, V. Jazykové vzdělávání v Německu, Velké Británii, Švédsku a České republice. *Orbis scholae*, 2011. roč. 5, č. 1, s. 107–121. ISSN 1802-4637. Ježková, V., Greger, D., Dvořák, D., Daun, H. Školní vzdělávání ve Švédsku. Nakladatelství Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2021-3.

Na výjezdním semináři Centra ve dnech 24.–25. 11. 2011 byly bilancovány a diskutovány hlavní přínosy řešení celého projektu i jeho dílčích cílů, relevantní výstupy a jejich ohlasy. Seminář se zabýval také přípravou závěrečné zprávy a závěrečné oponentury, která bude organizována dle pokynů zadavatele v roce 2012. Část jednání byla zaměřena na perspektivy obou řešitelských pracovišť po ukončení projektu a návaznosti na výzkumy realizované v rámci projektu Centra.

3 Vydávání časopisu

I nadále byl v roce 2011 vydáván Centrem recenzovaný neimpaktovaný časopis, zařazený na Seznam Vládního výboru pro výzkum, vývoj a inovace, *Orbis scholae*, opět dvě čísla česky a jedno anglicky. V českých číslech bylo nově zavedeno vždy jedno číslo nemonotematické (viz č. 1/2011) s příspěvkem variabilně tematicky zaměřenými, v němž dáváme prostor k obohacení odborného zaměření časopisu o nové aspekty a rozšíření okruhu přispěvatelů. Rozhodující pro zveřejnění je i nadále kvalita a originalita textů, které procházejí přísným a anonymním recenzním řízením. **Anglické číslo** bylo tematicky zaměřeno na učitelkou profesi, jejíž kvalita má pro kvalitu školního vzdělávání zásadní a rozhodující význam (srov. **Towards Expertise in the Teaching Profession**. *Orbis scholae*, 2011, roč. 5, č. 2). Editorkou byla M. Pišová z brněnského řešitelského pracoviště. České monotematické číslo se obrací k fungování školy z aspektu managementu a vedení lidí ve škole (**Pedagogické vedení školy: Lidé v čele školy a učení žáků**). Editorem byl D. Dvořák z pražského řešitelského pracoviště.

4 Rada Centra a bilancování

Rada Centra zasedala v roce 2011 dvakrát, 14. 4. a 8. 12. Na dubnovém zasedání zhodnotila zprávu o řešení projektu v roce 2010 a vyjádřila se k programu výzkumu a aktivitám Centra v prodlouženém projektu. Na prosincovém zasedání byla Radě předložena předběžná bilanční zpráva koordinátorky o řešení celého projektu v letech 2006–2011. Rada ocenila výsledky řešení, kvalitu i značný počet publikačních výstupů, které významně přispívají k poznatkové základně oboru, rozvíjejí teorii školního vzdělávání a metodologii pedagogického výzkumu. Zdůrazněn byl také význam aktivit Centra a jeho inspirace pro aplikovaný výzkum a navazující výzkumy v ČR i na Slovensku, ohlasy na publikační výstupy. Byl zmíněn zájem prestižního Nakladatelství Karolinum o vydávání publikací Centra, které jsou již nyní považovány za ediční řadu, úspěšnou u čtenářů. Rada ocenila přínos Centra pro rozvíjení mezinárodní spolupráce a vstupy do projektů významných výzkumných evropských pracovišť, zabývajících se výzkumy vzdělávání a školy. Pozitivně byl hodnocen také přínos pracovišť Centra pro rozvoj a kvalitu doktorského studia v oboru pedagogika na obou fakultách, kde působí řešitelé projektu.

V neposlední řadě je třeba uvést pozvání koordinátorky k vystoupení na Vědecké radě Pedagogické fakulty UK. Zde byla prezentována předběžná bilanční zpráva za celé období řešení. Vědecká rada hodnotila projekt jako vysoce prestižní, jeho řešení a výstupy jako mimořádně úspěšné.

Koncem roku byly zahájeny práce na závěrečné zprávě o řešení projektu. Zpráva byla předána 31. ledna k podpisu rektoru Univerzity Karlovy a postoupena zadavateli, ministru školství, mládeže a tělovýchovy. V květnu 2012 se bude konat závěrečná oponentura, jejíž závěry v tomto časopise otiskneme.

Projekt Centra základního výzkumu školního vzdělávání definitivně končí, jakož i definitivně končí program center základního výzkumu na MŠMT. Lze jen s lítostí konstatovat, že tento jediný projekt daného typu v oboru pedagogika nemá příležitost pokračovat v dosavadním reálném rámci. Základní výzkum školního vzdělávání pokračuje, obě řešitelská pracoviště, už samostatně, vstoupila do jiných programů a projektů, v nichž bude na řešení projektu LC06046 navazovat. Centrum však bylo bezprecedentní příležitostí ke spolupráci dvou pracovišť velkých pedagogických fakult na společném výzkumném projektu, při níž výhodou bylo propojování výzkumných dominant obou, vzájemná inspirace a synergický efekt spolupráce. Výsledky spolupráce se promítly do 25 publikovaných odborných knih, sedmi desítek studií a výzkumných sdělení v recenzovaných časopisech, organizace 5 mezinárodních konferencí v českém prostředí. Škoda je i to, že do programu center základního výzkumu nevstupují další výzkumná pracoviště, jejichž posílení obor a pedagogický výzkum potřebuje.

Eliška Walterová, koordinátorka projektu
eliska.walterova@pedf.cuni.cz

V příloze této zprávy stručně představujeme osm nejvýznamnějších publikačních výstupů projektu LC0604 v souladu s řešenými dílčími cíli.

Nejvýznamnější publikační výstupy projektu LC 06046 Centrum základního výzkumu školního vzdělávání

Greger, D., & Walterová, E. (Eds.). (2012). *Towards Educational Change. The Transformation of Educational Systems in Post-Communist Countries*. London and New York: Routledge (v tisku).

Srovnávací studie školního vzdělávání v transformujících se zemích Visegrádské skupiny (V4). Výsledek mezinárodního výzkumu iniciovaného a koordinovaného Centrem za přímé účasti a spolupráce se zahraničními odborníky z Německa, Polska, Maďarska a Slovenska. V úvodních kapitolách charakterizuje studie V4 v kontextu politických změn po roce 1989 a analyzuje transformační proces z evropské perspektivy. Poukazuje na podobnosti a odlišnosti kulturních tradic a vývoje vzdělávání v daných zemích, odkazuje ke společným historickým kořenům a utváření evropského prostoru, jehož součástí se v současnosti země V4 staly. Teoreticko-metodologická kapitola objasňuje dilemata vývoje, představuje stávající transformační teorie a vlastní teoretický model analýzy. Tento model je aplikován ve čtyřech národních případových studiích, zpracovaných ve shodné struktuře, která umožňuje provést průřezovou komparaci a identifikovat klíčové problémy vzdělávání a vzdělávací politiky v zemích, které nastoupily cestu k demokracii po změně politického režimu. Hlavním přínosem publikace a jejím vydáním v angličtině je obohacení teoretické základny vzdělávacích reforem o poznatky ze středoevropského regionu, metodologie výzkumu uplatňující důsledně všechny fáze komparace, příspěvek do globálního diskurzu o vzdělávací transformaci a inspirace pro navazující projekty analyzující proces změny. Publikace je hlavním výsledkem řešení dílčího cíle 1.

Ježková, V., Dvořák, D., Chapman, C. a kol. (2009). *Školní vzdělávání ve Velké Británii*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Tato analyticko-srovnávací studie je součástí ediční řady Školní vzdělávání v zahraničí (v roce 2008 byla vydána studie Školní vzdělávání v Německu, v roce 2011 studie Školní vzdělávání ve Švédsku, Školní vzdělávání v Ruské federaci se připravuje).

Část studie, vypracovaná českými autory, zprostředkuje na britské školní vzdělávání „pohled zvenku“, který lze považovat za „objektivní“, „neutrální“, neovlivněný vlastními přímými zkušenostmi autorů. „Pohled zevnitř“ přináší závěrečná kapitola anglických spoluautorů – charakterizuje vývoj britského školství v posledních deseti letech.

Ve studii je kladen důraz na ty problémy, které se jeví jako zásadní v britském školním vzdělávání a jsou aktuální také pro rozvoj českého školního vzdělávání: kurikulum, evaluaci škol a hodnocení žáků, rovnost žáků a studentů ve školním vzdělávání, multikulturní společnost Velké Británie, v níž významný úkol představuje in-

128 teprace imigrantů do školy a společnosti, a jazykové vzdělávání dominantní anglické populace, autochtonních menšin Spojeného království i imigrantů. Studie obsahuje také komparaci s českým vzdělávacím systémem. Stejně jako ostatní studie, je i tato určena představitelům oboru pedagogika, vyučujícím i studentům pedagogických fakult a dalších fakult připravujících učitele, představitelům Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky i dalším pracovníkům působícím ve státní správě zabývajícím se vzděláváním. Publikace je hlavním výstupem řešení dílčího cíle 2.

Demeuse, M., Frandji, D., Greger, D., & Rochex, J.-Y. (2012). *Educational Policies and Inequalities in Europe*. London: Palgrave MacMillan.

Publikace je nejvýznamnějším výstupem řešení dílčího cíle 3. Jedná se o srovnávací analýzy politik na podporu sociokulturně znevýhodněných žáků v osmi evropských zemích (Anglie, Belgie, Česká republika, Francie, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Švédsko). Kniha přináší jednotlivé případové studie politik ve vybraných zemích s důrazem na jejich analýzu a popis vývoje a proměn ve formulaci těchto opatření. Je doplněna o komparativní kapitolu a sociologicko-teoretický úvod do problematiky vzdělanostních nerovností a historii jejich řešení. Kniha vyšla v prestižním mezinárodním nakladatelském domě a je distribuována po celém světě.

Walterová, E., Černý, K., Greger, D., & Chvál, M. (2010). *Školství – věc (ne)veřejná? Názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Publikace je nejvýznamnějším výstupem řešení dílčího cíle 4. Vychází z výzkumu názorů české veřejnosti (s důrazem na rodiče) na školní vzdělávání. Obdobný výzkum nebyl v posledních 15 letech v ČR realizován. Zabývá se významem vzdělávání, školství a školy ve společnosti, problémy učitelské profese a aktuálními otázkami vzdělávací politiky. Publikace je určena odborníkům v oblasti vzdělávání, tvůrcům vzdělávací politiky na všech úrovních, řídicím pracovníkům škol, učitelům, rodičům a zájemcům z širší veřejnosti. Publikace se soustřeďuje zejména na následující okruhy problémů: Jaký má veřejnost názor na současný stav školství? Reflektuje veřejnost dlouhodobě se zhoršující výsledky žáků? Jakým způsobem se česká společnost dívá na naše učitele? A jakého učitele by si pro své děti přáli rodiče? Přeje si veřejnost státní maturitu a testování žáků na ZŠ? Jaké předměty pokládají lidé za nejdůležitější? Je vzdělávání v Česku v pohledu veřejnosti spravedlivé? Jak by měla vypadat ideální škola budoucnosti?

Dvořák, D., Starý, K., Urbánek, P., Chvál, M., & Walterová, E. (2010). *Česká základní škola. Vícepřípadová studie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

V úvodní části monografie byla provedena konfrontace v literatuře uváděných teoretických modelů fungování školní instituce a organizace. Na jejich základě byla dále pro podmínky post-socialistické tranzice podrobněji rozpracována neoinstitucionální teorie školy. Při tom byly využity poznatky a metody komparativní a mezinárodní pedagogiky, což představuje významný synergický efekt spolupráce s řešiteli dalších dílčích cílů, které analyzovaly fungování vzdělávacího systému na úrovni

makrorámců. Významným přínosem je rovněž rozvoj metody smíšené vícepřípadové studie a analýza otázek zobecnitelnosti výsledků i modifikace vybraných technik sběru dat pro použití u dětí různého věku. Druhou hlavní část monografie tvoří husté popisy a vnitropřípadové analýzy pěti českých základních škol v době vzdělávací reformy s důrazem na jejich strategie pro rozvoj primárních procesů vyučování a učení. Publikace vrcholí mezipřípadovými analýzami vztaženými k vybraným klíčovým problémům. Hlavními přínosy jsou tak nástin teorie kvazi-jednotné základní školy jako diferencované teorie menšího dosahu akcentující především strukturální faktory determinující naplňování vzdělávací funkce školy a popisy procesů změny této specifické instituce konfrontující teorii s bohatými daty převážně kvalitativního charakteru. Publikace je hlavním výsledkem řešení dílčího cíle 5.

Janík, T., Maňák, J., & Knecht, P. (2009). *Cíle a obsahy školního vzdělávání a metodologie jejich utváření*. Brno: Paido.

Cílem monografie je předložit teoreticko-empirickou analýzu procesů utváření cílů a obsahů školního vzdělávání. Směřování k tomu cíli je současně hledáním odpovědi na otázku, kudy vede cesta od oborových cílů a obsahů ke kurikulárním cílům a obsahům, od učiva k žákovým znalostem, dovednostem, kompetencím či jiným dispozicím. Publikace je hlavním výstupem řešení dílčího cíle 6.

Janík, T. & Seidel, T. (Eds). (2009). *The Power of Video Studies in Investigating Teaching and Learning in the Classroom*. Münster: Waxmann.

Kniha je rozdělena do tří sekcí, do kterých jsou zařazeny kapitoly, které se zaměřují na specifikaci potenciálu videotechnologie ve výzkumu třídy. Kapitoly v 1. sekci popisují potenciál videa zachytit dynamiku vyučování a učení ve třídě. Představují videostudie, které byly realizovány v posledních patnácti letech a které se zaměřovaly na popis procesu vyučování. Kapitoly ve 2. sekci zkoumají možnosti videa při zjišťování přínosu vyučování na učení žáků. Představují přístupy, které propojují videostudie a informace o učebních výstupech. V sekci 3. jsou zařazeny kapitoly, které diskutují o možnostech, které nabízí video pro profesní rozvoj učitelů. Publikace je hlavním výstupem řešení dílčího cíle 7.

Walterová, E. a kolektiv. *Dva světy základní školy? Úskalí přechodu z 1. na 2. stupeň*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Kolektivní studie Centra se soustředí na dosud výzkumně opomíjený problém českého školního vzdělávání. Jde o téma, které se v předchozím řešení projektu vynořovalo jako jedno z klíčových. Publikace vytváří teoretický rámec procesu tranzice a typologii přechodů. V první části sleduje historický vývoj primárního a nižšího sekundárního stupně v českém vzdělávacím kontextu a srovnává organizační řešení v typologicky odlišných evropských vzdělávacích systémech se zvláštní pozorností k selektivním systémům. Provádí víceúrovňovou analýzu kurikulárních dokumentů z aspektů konzistence a kontinua. Srovnává charakteristiky procesu vyučování – učení na 1. a 2. stupni na základě videostudií. Dále identifikuje odlišnosti sociálního

- 130** prostředí 1. a 2. stupně ZŠ. Ve druhé části se soustředí uje na hlavní aktéry vzdělávání v ZŠ na přechodu mezi stupni. Nejprve analyzuje psychologické charakteristiky žáků a jejich proměny v období rané adolescence. Zabývá se přechodem mezi stupni optikou ředitelů, učitelů a žáků s využitím výsledků kvalitativního výzkumu realizovaného metodou dotazování (rozhovory, ohniskové skupiny, triády), charakterizuje odlišnosti a podobnosti v kultuře učitelských sborů. V závěrečné rozvaze s využitím výsledků výzkumu diskutuje silná a slabá místa modelu základní školy a formuluje východiska facilitačních strategií podporujících plynulejší přechod mezi oběma stupni. Hlavním přínosem výsledku je, také dle ocenění recenzentů, komplexnost a systematičnost prezentace zkoumané problematiky, novost tématu v českém pedagogickém kontextu, závažný příspěvek k teorii školního vzdělávání podložený empirickým výzkumem, v neposlední řadě také inspirativnost pro praxi a vzdělávací politiku. Publikace je hlavním výsledkem řešení prodloužené fáze projektu Centra.